

ՏԱՍՆԵՐՈՐԿ ՏԱՐԻ

ՄԱՍԿ

Տարեկան դիմ 10 բուր, կես տարեկան 6 բուր:

Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրված են միմյանց խմբագրատան մէջ:

Ոտարարողացիք գիտում են ուղղակի

Тифлис. Редакция «Маск»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ

(բացի կիրակի եւ տոն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունելու է ամեն լիզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են

խրատնային բառին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Մեծ-Ղարա-
քլիսից, Նամակ խմբագրին, Նամակ խմբագրին,
Նամակ խմբագրին, Ներքին լուրեր—ԱՐՏԱՔԻՆ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիա, Գերմանիա, Անգլիա,
Պէտեր Է իրար ճանչնանք, Արտաքին լուրեր—
ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄԵՏ-ՂԱՐԱՔԻՆԻՍԻՑ

Նոյեմբերի 4-ին

Ի՞նչ աշուշտ չանցած՝ սարսափառիթ ձիւնը
անկող չի բեր թաղան ունեցաւ մեր Ղարաքլի-
սում. նա անցնալ ամսի 25-ին կէս արշին բարձ-
րութեամբ ուղիտակացրեց փամբակի բարձրաւն-
դակ սարերն ու դաշտերը:

Մեր ժողովուրդը վառելափայտի կողմից յու-
սահաւորութեան մէջ է. Անտառապետը մերձակա
անտառները թէ վճարով և թէ առանց վճարի
հրաման չէ տալի ոչ միայն եղ ունեցողներին,
այլ և չունեցողներին. նրանց հրաման խնդրե-
լու ժամանակ, նա ցոյց է տալիս «Բուռնոր»
կոչված անդունդը, որտեղից ոչ միայն անջնար
է փայտ բերելը, այլ և անկարելի է այդ ձորից
անջնալ դուրս գալը: Իրեցուք թէ հարուստները
կարողացան իրենց գլխի ճարը տեսնել, հասա-
րակ դառնը, եղ և ձի չունեցողները ինչ պէտք
է անեն: Պ. անտառապետը մի քանի մասնաւոր,
ապստամբաւոր մարդկանց հետ թշնամացած
լինելով, հասարակ դասին էլ նրանց հետ
խառնում է: Մի քանի տարի սրանից առաջ
փայտի սալը արժէր 1—2 ռ., իսկ այժմ ծախ-
վում է 6—7 ռ.: Տեղական զինուորների վառե-
լափայտը հասարակութիւնն է տալիս, սակայն
փայտ չունենալու համար, ստիպված է լինում
իր գոմ ու մարգը քանդելով՝ զինուորների պա-
հանջը կատարել: Մի խօսքով փայտ չունենալու
ցար անտանելի է դարձած:

Յիրաւի, անդգայ մարդիկ շատ ենը լսած և
տեսած, բայց մեր հողարարներին նմանը՝ ոչ
երբէք, որոնք ամբողջ չորս տարեկան ընթացքում
չը կարողացան ամենակարեւորը—հարկաւորաւոր-
զին չինել. տալի ճշմարտ, այնքան գրվել և
խօսացվել է դրա վերաբերութեամբ, որ մարդ
զուգու է այդ մասին գրիչ վեր առնել, այսու-
ամենայնիւ, անկարելի է նորից չը դարձնել
այդ՝ կարծես եւրօպական խնդիր դարձած հար-
ցը՝ երբ տեսնում և լսում են, որ խեղճ ութ-
ամեայ մանուկները կէս արշին բարձրութիւն
ունեցող ձիւնի վրա են բնական պէտք կատա-
րում:

Մեր գիւղի տանուտէրը բոլորովին անհամա-
պատասխան է իր կույմանը. նա իր գործերը բարձի
թողի արած՝ իր բարեկամի մօտ է պարապում,
Գարեանը անտառապետի և հասարակութեան
մէջ տեղի ունեցած վէճի մասին, տանուտէրը
հասարակութիւնից մօտ 600 ռ. փող ժողովից
փաստաբանով գործը առաջ տանելու համար,
սակայն այդ փողերը իրանց նպատակին հասած
չեն և չը գիտենք որտեղ են, ում մօտ են կամ
ինչու հաշիւ չէ տալիս հասարակութեանը:

Անցնալները մեր գիւղացիք գաւառապետի
հրամանով 25—30 սածէն փայտ տարան Ալէք-
սանդրապօլ, որոնք ի հարկէ անվարձ չլին.
դրանց փողերը տանուտէրը գնացել է և ստա-
ցել, այժմ հասարակութեանը մի կոպէկ չէ ցոյց
տալի. հասարակութիւնը ամեն օր քորնջում է
դրա բռնած ընթացքի վրա, սակայն չը կայ մի
այնպիսի արխարտ՝ պարագլուխ՝ որ գլուխ
բարձրացրած հասարակութեան բերանով, հաշիւ
պահանջի նրանց:

Բկացաւ հիւանդութիւնը անգլիաբար հնձում է

մեր գիւղի մանուկներին. կէս տարի չէր լինի
որ այդ ցար հնուացել էր մեր գիւղից, սակայն
այժմ կրկին ոտք կոխած՝ տանում է օրը 2—3-ին.
Թէ և մեր գիւղում բժիշկներ շատ կան, բայց
նրանցից նախապաշարված ժողովուրդը չէ օգտ-
վում. շուտով հիւանդանոցը կը վերջանայ՝ և
կը մնայ լազարէտը. ուրեմն կը հեռանան և
բժշկները (բացի մէկից). այն ժամանակ անխ
կը քաշենք, բայց ուշ կը լինի:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 4 նոյեմբերի

«Մշակ» № 205-ում յայտարարութիւնների
մէջ կարգացրեք Գեորգեան ճեմարանի իշխու-
թանուցումը, որով պ. իշխուորը յայտնում է հայ
հասարակութեան ճեմարանի ուսումնական խոր-
հրդի վէճում՝ հայոց բոլոր դպրոցների համար
մի որոշ ծրագիր կազմել և հրաւիրում է դպրո-
ցական վարչութիւններին ուղարկել ճեմարանի
ուսումնական խորհրդին իրանց ծրագիրները
կամ յայտնել իրանց հայեացքները այդ հարցի
մասին:

Այդ ծանուցումը մենք գտնում ենք շատ
տարօրինակ. ահա թէ ինչու.—Ազգային ուսում-
նարանների համար մի ընդհանուր որոշ ծրագիր
կազմելը ինքն ըստ ինքեան այնքան մի մեծ
գործ է, որքան աննշան է Գեորգեան ճեմարանի
ներկայ ուսումնական խորհուրդը... զիցուք թէ
ամեն տեղերից դպրոցական վարչութիւնները և
ազգային լուսաւորութեան ասպարէզում գործող
անհատները ուղարկեցին իրանց ծրագիրները և
յայտնեցին իրանց կարծիքները գրաւոր կերպով.
բայց ով արդեօք կարող է երաշխաւորել, որ
այդ կարծիքները պէտք է ուշադրութեան առ-
նվեն... ով կերաշխաւորէ, որ դրանք լոկ
անուան համար չեն լինի և հայոց ուսումնարան-
ների ընդհանուր ծրագիրը կազմված չի լինի
քանի մի անձանց քննի և կամայականութեան
համաձայն...:

Դիցուք թէ Գեորգեան ճեմարանի ուսումնա-
կան խորհուրդը և ուշադրութեան առաւ վերա-
յիշեալ ծրագիրները և հայեացքները, բայց և
այնպէս դա պէտք է լինի կամայականութիւն և
դարձեալ խնդիր կը վճռվի խորհրդի անդամների
քմեր համաձայն, որովհետեւ նրանք անձանք են
զանազան գաւառների ժողովրդի, նրա պէտքերի,
պահանջների և բնաւորութեան հետ, ուրեմն ինչ-
պէս կարող են քննել, չընդունել այս կամ
այն, որից իրանք բոլորովին անդիմութիւն չու-
նեն... չէ որ, ինչպէս վերը ասացինք, դա մի
այնպիսի գործ է, որ չէ կարող զուգ-
գալ ճեմարանի մի ուսումնական խորհու-
րով...:

Այստեղ ակամայ հարց է դարձում. ուրեմն
ինչու համար է կազմակերպվում շուտեցական
ընդհանուր ժողովը, եթէ այդ չէ նրա գործը
հապա ինչ է. միթէ հայոց ուսումնարանների
բոլոր գործիչները մի ճեմարանի խորհուրդ չար-
ժեն... Մենք կարծում ենք, որ այդ մի մասնա-
ւոր խորհրդի գործ չէ, թէկուզ նա ամենաբարձր
համալսարանի խորհուրդ լինէր, մենք խորհուրդ
չենք տալ մեր դպրոցական վարչութիւններին
մի այդպիսի քայլ անել, որով հայոց ապագայ
ընդհանուր ուսուցչական ժողովը զո՛ր կերթայ
Գեորգեան ճեմարանի խորհրդի (կամ աւելի լաւ
պետեանի) փառաւոր նպատակներին... դա մեր
ապագայ ուսուցչական ընդհանուր ժողովներին
մահաթիթ զարկ կը տալ, նրա նշանակութիւնը
բոլորովին կը կտարվի... միթէ ճեմարանի այդ
ուսումնական ժողովը չէ հասկանում, որ ապա-
գայ ժողովում բոլոր հայ ուսումնարանների
խորհուրդները, ուրեմն և իրանք կարող են
ազատ գառել, վիճել, այդտեղ կը յայտնվեն
գործին աւելի նպաստաւոր հայեացքներ և իրա-

քանչեւրը կարող է պայտպանել իր կարծիքը...
Այն ժամանակ միայն այդ ծրագիրը կը լինի մի
հիմնաւոր, զուցէ և իսկապէս մեր պահանջներին
համապատասխան, քան որ և է խորհրդի նկազ-
մածը:

Լ.մանուէլ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Բագու, 31 նոյեմբերի

Կարգավով ձեր հրաւերը վիճենայում հրատա-
րակվող «Ժողով» լրագրին գրվելու, որ
պաշտպան է հանդիսանում հայոց հարցին,
սկսեցի բանալ ստորագրութիւն այստեղի հայե-
րի մէջ, որոնցից ոչ մին յետը չեն մնացել այդ
բարի գործի մէջ, բացառութեամբ մի քանիսի,
որոնց համար արժաթը շատ աւելի քաղցր է,
քան Հայաստանը իր համայն բնակիչներով:

Մի կողմից այդպիսիներին այնքան մեղադրել
չէ կարելի, որովհետեւ եթէ մի քննական հայեացք
են ձգում դոյա վրա, համարում են այն եղբայրա-
ցութեան, որ նույն ոչ տեսել են, ոչ էլ սովոր
են մի որ և է բարի գաղափար կազմել ազգու-
թեան վրա. այդպիսիների սրտերը ապաւածի
նման են, բայց ևս համոզված են որ և այդպիսի
սիրտ ունեցող հայերն անգամ, երբ տեսնեն չօ-
շափելի արդիւնք ամեն մի նուիրատուութիւնների,
ստիպված և իրանք սիրտ կտանեն, կը սովորեն
և կը թան:

Ահա բաժանորդների ազգանունները, որոնցից
շատերը տուել են աւելի քան թէ վիճենայի լը-
րագրի բաժանորդական տարեկան վճարը, Ընդա-
մենը գոյացել է 543 բուրջ գումարը, Գեորգ Լա-
յանց, Գեորգ Միրզաբեկեանց, Торговый домъ
Тареева и др. Сарисовыхъ, Արտէմ Իվանիչ Ա-
լիբեկեանց, Մեքո Միրզայեանց, Միկիտ Դանկե-
տեանց, Խորեն Գահանայ Միրզաբեկեանց,
Յովհաննէս Ասրիբեկեանց, Յովհաննէս Բ. Բա-
բախանեանց, Ամբակում Խ. Վերմիլեանց, Խման
Բ. Պատուականեանց, Միխայէլ Եւանգելեանց,
Գրիգոր Միրզայեանց, Գարութիւն Գարանեանց,
Ասրիբաբայ Դանկաբեկեանց, Առաքել Դատու-
րեանց, Վառլիկ Լ. Պողոսեան, Եգոր Սարախա-
նեանց, Սահակ Գ. Խաչատուրեանց, Յովհաննէս
Լ. Պողոսեանց, Նիկողայ Վարդապետեանց, Սա-
մուէլ Թարազդարեանց, Սամուէլ Բաղիրեանց,
Ներսէս Սարախանց, Ներսէս Կրասիլնիկեանց,
Աւետիս Օսէփեանց, Գրիգոր Գրիգորեանց, Գրի-
գոր Թումանեանց, Գարէթ Տէր-Բակոբեանց, Ա-
ւագ Անտոնեանց, Պետրոս Խ. Բաղիրեանց, Գեորգ
Գրիգորեանց, Համբարձում Սարախանեանց,
Մանուէլ Գարութիւն Սանամեանց, Աւան Աղա-
ջանեանց, Սարգիս Բառամեանց, Աւագ Պողո-
սեանց, Վազար Պողոսեանց, Զաքարիա Տէր-Պետ-
րոսեանց, Գրիգոր Ս. Աղամալեանց, Իրաւամ
Սարախանց, Գրիգոր Դանկեանեանց, Գալոօր
Ս. Աղամալեանց, Աղաջան Դիւղարեանց, Ինքէյ
Վարդամեանց, Աւետիս Վարաբեկեանց, Յովհան
Վարդապետեանց, Գրիգոր Միրզաբեկեանց, Բող-
դարիկ Սարգսեանց, Բուրէն Տէր Գալոբեանց,
Սամուէլ Յովհաննէսեանց, Մնացական Առաքել-
եանց, Գալոօր Խաչատուրեանց, Սիմէոն Աղու-
լեանց, Գալոօր Մայիլեանց, Գասպար Բալա-
յեանց, Եսայի Ա. Արուսեանց, Բալասի Գրիգո-
րեանց, Բերդ Զաքարեանց, Բալասի Պապի-
կեանց, Հայրապետ Գուրգենեանց, Գարութիւն
Բուշանեանց, Սիմէոն Բուշանեանց, Միքայէլ
Մայիլեանց, Յովհաննէս Գասպարեանց, Սամոն
Մարտիրոսեանց, Խաչատուր Միլիք Գաղապեանց,
Նիկողայ Բ. Բահաթեանց, Խաչատուր Բոլեա-
նեանց, Առաքել Քաղարեանց, Միրզա Բաբա-
յեանց, Վալիկեանց Ալեքսանդր, Աստուածատուր
Միքիլեանց, Սաղաթէլ Թաղեանց, Ա. Անա-
նեանց, Պողոս Միրզայեանց:

Յանկանում են ստանալ վիճենայի լրագիրը մի
քանի անձինք, որոնց առջև նամակում խաչ է դր-
ված և բացի ստանդի խնդրումներ «Ժողով»
լրան» լրագրի խմբագրին ուղարկել այդ փողով
իր լրագիրը հետեւալ տեղերին: Շամախու հայոց
գրագրանին, Նուխու հայոց ուսումնարանին,
Շուշու հայոց դպրոցին, Գանձակի հայոց ուսում-
նարանին և Դէրբէնդի հայոց օրիորդաց դպրոցին:
Գեորգ Լայպանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, նոյեմբերի 6-ին

Թէպէտ ես միտք չունէի պատասխանելու
«Մշակ» № 201 մէջ տպված յօդուածին, որ
գրել էր չքաւոր աշակերտների վերաբերութեամբ
Գ. Խաչատուրեանը, իբրեւ պատասխան իմ նամա-
կին («Մշակ» № 196), որովհետեւ արդէն նա-
մակիս դուրս եկած օրից, երբ նա մտնեցաւ ինձ
և խնդրեց բացատրել նամակիս միտքը, շատ
լաւ գիտէր թէ ինչ է եւ ուղեց եւ ասել և ում
եւ առաջարկել հոգալ մի բարեգործա-
կան ընկերութիւն հիմնելու մասին:
Կրկնում եմ, թէպէտ միտք չունէի պատասխա-
նելու, բայց այժմ միտքս փոխելով պատասխա-
նում եմ, որովհետեւ Գ. Խաչատուրեանի յօդուածը
շատացրեց այն անձանց թիւը, որոնց ևս պէտք
է բացատրել: Իմ առաջիկայ նամակի միտքը մօ-
տաւորապէս այս է: Խօսելով Թիֆլիսի հասարա-
կութեան մինչև հիմա ցոյց տուած անտարբերու-
թեան մասին չքաւոր աշակերտների հարցի վե-
րաբերութեամբ, յետոյ ասում եմ՝ արդե՞ք այս
անգամ ինչպէս պէտք է վերաբերվի այս հարցին
Թիֆլիսի պատուէլի հասարակութիւնը: Հար-
ցիս ուրիշ արդէն երևում է, որ այս անգամ յոյս
ունենմ, որ Թիֆլիսի պատուէլի հասարակութիւ-
նը կը հոգայ և առաջիկայ նման անտարբեր չի
մնայ: Այսպէս յոյս գնելով Թիֆլիսի հասարա-
կութեան վրա, յետոյ գտնում եմ այստեղ ու-
սում առնող չքաւոր աշակերտների ծնողներին,
յայտնելով նրանց որդից դուրսիւնը և առա-
ջարկելով, որ նրանք էլ գտնէ անտարբեր չը
մնան, որ նրանք էլ հոգան իրանց կարեաց
չափ մի բարեգործական ընկերութիւն հիմնե-
լու մասին: Սրանից երևում է, որ բացի Թիֆլի-
սի հասարակութիւնից, որի վրա զիջաւոր յոյսս
գտնում եմ, ցոյց եմ տալիս և ուրիշ քաղաքների
հասարակութիւնների վրա, որոնք ևս կարող են
այս հարցի իրազորվելու մասին իրանց կա-
րեաց չափ հոգալ: Չէ որ եթէ նրանք էլ մի
կողմից հոգան, այն ժամանակ հարցը աւելի մեծ
նշանակութիւն կը ստանայ և հետեւաբար աւելի
շուտ կիրազորվի: Իսկ թէ ինչու եմ միայն չը-
քաւոր աշակերտների ծնողներին գրմել, պատ-
ճառը շատ հասարակ է՝ նրանք միւսներից աւե-
լի կը հոգան—իրանց որդից համար է այդ իմ
կարծիքով Գ. Խաչատուրեանի սխալը նրանից է
առաջ եկել, որ չէ ուղեցել հասկանալ թէ ինչ
կապ ունեն միմեանց հետ նամակիս մտքերը,
այլ վերցնելով նամակիցս միայն մի նախադա-
սութիւն, որի առաջին բառն էլ դեռ ուրիշ
նախադասութիւնից է պոկել և այդ մի ութ
բառից դուրս է բերել ամբողջ նամակիցս միտ-
քը: Երկրորդ, նրա կարծիքով արարանցի երկ-
րագործը և նույնի չափայ ծախողը միշտ լը-
րագիրներ են կարգում, որոնց եւ առաջարկած
լինում հոգալ մի ընկերութեան հիմնելու մասին:
Այդպիսիները, յայտնի է, որ իրանց որդից
չեն ուղարկում Թիֆլիս ուսում ստանալու, նը-
րանք մեղանում դեռ չեն հասկացել ուսման նը-
շանակութիւնը, ուրեմն և նրանց վրա խօսք էլ
չանալով ինչու Այս աշտեղ խօսքս այն չքա-
ւոր աշակերտների ծնողներին վրա է, որոնք ի-
րանց ստացած մասնաւոր (երբեմն բաւականին)
ուսման շնորհիւ, կարողացել են հասկանալ նրա
նշանակութիւնը և այսպէս ուղարկել են իրանց
որդիցն էլ ուսման: Սրանք, պարզ բան է, մեծ